

Sote-muutostuki

Usein kysyttyä: vaalikelpoisuus ja esteellisyys hyvinvointialueella

Kokosimme tälle verkkosivulle Kuntaliittoon tulleista usein kysytyistä kysymyksistä aineiston hyvinvointialuevalmistelijoiden käyttöön.

Sivun alussa on koonti siitä, mitä esteellisyys ja vaalikelpoisuus hyvinvointialueella tarkoittavat, ja miten nämä asiat eroavat toisistaan.

Päivitämme sivua ja ohjeistustamme tarvittaessa uusien esteellisyysskysymysten ja antamiemme vastausten osalta.

Aluksi

Käsitteet vaalikelpoisuus ja esteellisyys - eli jääviys - tarkoittavat eri asioita.

Esteellisyys eli jääviys kohdistuu aina tietyn yksittäisen asian käsittelyyn. Esteellisyydestä hyvinvointialueen toimielimissä säädetään hyvinvointialuelain 102 §:ssä ja hallintolain 27–30 §:ssä. Esteellisen henkilön on ilmoitettava ensisijaisesti itse esteellisyydestään. Henkilön on lisäksi toimielimen pyynnöstä esitettävä selvitys seikoista, joilla voi olla merkitystä hänen esteellisyytensä arvioinnissa. Epäselvässä tilanteessa suositamme, että henkilö itse jäävää itsensä.

Vaalikelpoisuudessa on kyse siitä, voiko henkilö ylipäättään toimia ja tulla valituksi toimielimen luottamushenkilöksi. Hyvinvointialuelain 10 luvussa säädetään yleisestä vaalikelpoisuudesta hyvinvointialueen luottamustoimiin sekä toimielinkohtaisista vaalikelpoisuuden rajoituksista. Vaalikelpoisuuden rajoitukset ovat poikkeus hyvinvointialueiden asukkaisen oikeudesta osallistua hyvinvointialueensa hallintoon. Oikeuksia rajoittavien säännöksiä on yleensä tulkittava suppeasti. Rajatapauksessa henkilö katsotaan vaalikelpoiseksi.

Hyvinvointialueiden ja kuntien vaalikelpoisuus- ja esteellisyyssäännökset, samoin kuin niitä koskevat tulkinnat, vastaavat pääsääntöisesti toisiaan.

Vaalikelpoisuus

Alla käsittelemme yleistä vaalikelpoisuutta, vaalikelpoisuutta aluevaltuustoon ja aluehallitukseen, hyvinvointialueen lautakuntaan ja muihin toimielimiinsekä tarkastuslautakuntaan. Lue myös, missä tilanteessa vaalikelpoisuuden voi menettää.

Yleinen vaalikelpoisuus (hyvinvointialuelaki 76 §)

Vaalikelpoinen hyvinvointialueen luottamustoimeen on henkilö:

1. Joka on kyseisen hyvinvointialueen asukas.
2. Jolla on jollakin hyvinvointialueella äänioikeus aluevaaleissa sinä vuonna, jona valtuutetut valitaan tai vaali muuhun luottamustoimeen toimitetaan.
3. Jota ei ole julistettu vajaavaltaiseksi.

Vaalikelpoisuus aluevaltuustoon(hyvinvointialuelaki 77 §)

Vaalikelpoinen aluevaltuustoon ei ole:

1. Valtion virkamies, joka hoitaa välittömästi hyvinvointialuetta koskevia valvontatehtäviä.

2. Hyvinvointialueen palveluksessa oleva henkilö, joka toimii aluehallituksen tai lautakunnan tehtäväalueen tai hyvinvointialueen liikelaitoksen johtavassa tehtävässä tai sellaiseen rinnastettavassa vastuullisessa tehtävässä.
3. Hyvinvointialueen määräysvallassa olevan yhteisön tai säätiön palveluksessa oleva henkilö, joka asemaltaan voidaan rinnastaa 2 kohdassa tarkoitettuun hyvinvointialueen palveluksessa olevaan henkilöön.
4. Hyvinvointiyhtymän jäsenenä olevan hyvinvointialueen aluevaltuuston osalta hyvinvointiyhtymän palveluksessa oleva henkilö, joka asemaltaan voidaan rinnastaa 2 kohdassa tarkoitettuun hyvinvointialueen palveluksessa olevaan henkilöön.

Edellä tarkoitettussa palvelussuhteessa oleva on kuitenkin vaalikelpoinen valtuutetuksi, jos palvelussuhde päättyy ennen kuin valtuutettujen toimikausi alkaa (77.2 §).

Virkavapaalla tai työlomalla olevan henkilön palvelussuhde ei ole päättynyt, joten virkavapaus tai työloma 77.1 §:ssä tarkoitettusta palvelussuhteesta ei tee henkilöstä vaalikelpoista.

[Lue aiheesta lisää yleiskirjeestämme \(2021\).](#)

Vaalikelpoisuus aluehallitukseen(hyvinvointialuelaki 78 §)

Jotta henkilö on vaalikelpoinen aluehallitukseen, hänen on ensinnäkin oltava vaalikelpoinen aluevaltuustoon. Lue aiheesta edeltä (kohdasta Vaalikelpoisuus aluevaltuustoon, hyvinvointialuelaki 77 §).

Vaalikelpoinen aluehallitukseen ei hyvinvointialuelain 78.1 §:n mukaan ole:

1. Välittömästi aluehallituksen alaisena työskentelevä hyvinvointialueen palveluksessa oleva henkilö.
  - 2 Rajoitus koskee kaikkia organisatorisesti aluehallituksen alaisia . viranhaltijoita ja työntekijöitä heidän asemastaan ja tehtävistään riippumatta.
3. Hyvinvointialueen määräysvallassa olevan yhteisön tai säätiön palveluksessa oleva henkilö, joka toimii 1 kohdassa tarkoitettuun tehtävään rinnastuvassa tehtävässä.
4. Hyvinvointialueen palveluksessa oleva henkilö, joka on lautakunnan esittelijä tai vastaa aluehallituksen käsiteltäväksi tulevien asioiden valmistelusta.
5. Henkilö, joka on hallituksen tai siihen rinnastettavan toimielimen jäsenenä taikka johtavassa ja vastuullisessa tehtävässä tai siihen rinnastettavassa asemassa liiketoimintaa harjoittavassa yhteisössä tai säätiössä, jos kysymyksessä on sellainen yhteisö, jolle aluehallituksessa tavanomaisesti käsiteltävien asioiden ratkaisu on omiaan tuottamaan olennaista hyötyä tai vahinkoa.
  - 6 Tätä kohtaa ei sovelleta hyvinvointialueen määräysvallassa olevan yhteisön . hallituksen tai siihen rinnastettavan toimielimen jäseneneen.

Henkilöstön edunvalvonnasta ao. hyvinvointialueella huolehtivan yhteisön hallituksen tai siihen rinnastettavan toimielimen puheenjohtaja ei myöskään ole vaalikelpoinen aluehallitukseen. Samoin myöskään henkilöstön edunvalvonnasta ao. hyvinvointialueella yhteisön neuvottelijana tai muussa vastaavassa ominaisuudessa vastaava henkilö, kuten paikallisen henkilöstöjärjestön pääluottamusmies ja luottamusmies, ei ole vaalikelpoinen aluehallitukseen.

On huomattava, että enemmistön aluehallituksen jäsenistä on oltava muita kuin hyvinvointialueen tai hyvinvointialueen määräysvallassa olevan yhteisön tai säätiön palveluksessa olevia henkilöitä.

Vaalikelpoisuus hyvinvointialueen lautakuntaan ja muihin toimielimiin (hyvinvointialuelaki 79 §)

Jotta henkilö on vaalikelpoinen lautakuntaan, hänen on ensinnäkin oltava vaalikelpoinen aluevaltuustoon. Lue aiheesta edeltä (kohdasta Vaalikelpoisuus aluevaltuustoon, hyvinvointialuelaki 77 §).

Vaalikelpoinen lautakuntaan ei hyvinvointialuelain 79.1 §:n mukaan ole:

1. Asianomaisen lautakunnan alainen hyvinvointialueen palveluksessa oleva henkilö.
2. Henkilö, joka on asianomaisen lautakunnan tehtäväalueella toimivan, hyvinvointialueen määräysvallassa olevan yhteisön tai säätiön palveluksessa.
3. Henkilö, joka on hallituksen tai siihen rinnastettavan toimielimen jäsenenä taikka johtavassa ja vastuullisessa tehtävässä tai siihen rinnastettavassa asemassa liiketoimintaa harjoittavassa yhteisössä, jos kysymyksessä on sellainen yhteisö, jolle asianomaisessa lautakunnassa tavanomaisesti käsiteltävien asioiden ratkaisu on omiaan tuottamaan olennaista hyötyä tai vahinkoa.

Pääasiallisesti henkilöstöasioita hoitavaan toimielimeen sovelletaan, mitä 78 §:n 2 momentissa säädetään.

Johtokuntaan ja toimikuntaan voidaan valita sellainenkin henkilö, joka ei ole vaalikelpoinen aluehallitukseen ja lautakuntaan tai joka ei ole kyseisen hyvinvointialueen asukas.

Vaalikelpoisuus tarkastuslautakuntaan (hyvinvointialuelaki 80 §)

Vaalikelpoinen tarkastuslautakuntaan ei ole:

1. aluehallituksen jäsen
2. henkilö, joka on aluehallituksen jäsenen tai hyvinvointialuejohtajan hallintolain 28 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettu läheinen
3. henkilö, joka on hyvinvointialueen tai hyvinvointialueen määräysvallassa olevan yhteisön tai säätiön palveluksessa taikka toimitusjohtajana tai siihen rinnastuvassa asemassa hyvinvointialueen määräysvallassa olevassa yhteisössä tai säätiössä
4. henkilö, joka ei ole vaalikelpoinen aluehallitukseen.

Vaalikelpoisuuden menettäminen (hyvinvointialuelaki 83 §)

Jos luottamushenkilö menettää vaalikelpoisuutensa, hänet valinnut toimielin toteaa luottamustoimen päättyneeksi. Valtuutetun osalta päätöksen tekee aluevaltuusto. Päätös pannaan täytäntöön heti.